

Ahmet Hâşim'in "Frankfurt Seyahatnamesi"nde Batı İmajı

The Image of West in "Frankfurt Seyahatnamesi" by Ahmet Hâşim

Orhan Oğuz
Mustafa Kemal Üniversitesi

Özet

Ahmet Hâşim, kuvvetli bir nesir yazarı olarak kabul edilmiştir. O, yazılarında siyasî yaklaşım yerine şahsî bakış açısı ve estetiği esas almıştır. Yazar, tedavi amacıyla 1932'de Almanya'nın Frankfurt şehrine gider. Bu seyahatle ilgili gözlem, izlenim ve fikirlerini 1932-1933 arasında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlar. Bu yazılar, 1933'te yazar tarafından *Frankfurt Seyahatnamesi* adıyla bir kitapta toplanır. Bu çalışmada, yazarın üzerinde durduğu insan, tabiat, şehir ve mimarî gibi unsurlar ele alınacaktır. Yazarın seyahati boyunca yaptığı tasvir ve tariflerde, Almanya'ya doğru gittikçe bakış açısındaki olumlu işaretler artar. Yazar, Frankfurt'ta mimariden müzeciliğe, yemeklerden ilaçlara, kişilerarası ilişkilerden insana verilen değere kadar değişik konulara odaklanır. Seyahatnamede, gıpta duyulacak olumlu bir Batı imajı çizilir. Yazar, bu imaj aracılığıyla Doğu'ya yönelik hayalini de sunar. Bunun yanında, Batı'ya yönelik her övgünün altında, Doğu'ya yönelik bir eleştiri sezilir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hâşim, Frankfurt Seyahatnamesi, Batı, imaj

Abstract

Ahmet Hâşim has been accepted a strong pen as a prosaist. He based on personal aspect and aesthetic instead of political approach in his articles. The author went to Frankfurt, city of Germany in 1932 to be treated. He published his observations, impressions and ideas in various magazines and newspapers between 1932 and 1933. These articles were gathered by the author in a book named *Frankfurt Seyahatnamesi* (Travelbook of Frankfurt). In these study some elements like human, nature, city and architecture will be handled. When examining imagery and descriptions, positive signs in Ahmet Hâşim's aspect increases throughout his journey to Germany. He focuses on different points from architecture to museology, from foods to medicine, from interpersonal relations to value of human. It is drawn an admired positive image of West in the travelbook. The author represents his dream for East through the mentioned image. Besides this, it is intuited a satire to the East, under every praise to the West.

Keywords: Ahmet Hâşim, Frankfurt Seyahatnamesi (Travelbook of Frankfurt), West, image.

I. Giriş

Bu bölümde, çalışmanın konusu olan kitap hakkında genel bilgiler verildikten sonra, Ahmet Hâşim'in nesrinden bahsedilecek ve *Frankfurt Seyahatnamesi* ile kıyaslama imkânı sunması bakımından yazarın Anadolu hakkındaki fikirlerine yer verilecektir. Bunun ardından, imaj kavramı kısaca açıklanacaktır. İkinci bölümde *Frankfurt Seyahatnamesi*'nde Ahmet Hâşim'in odaklandığı unsurlar ele alınacak, yazarın tasvir ve tariflerinden yola çıkılarak kitapta Almanya üzerinden yansıyan Batı imajı belirlenmeye çalışılacaktır. Son bölümde varılan sonuçlar tartışılacaktır.

Yazarın izlenim, gözlem, fikir ve tespitlerini yansıtan önemli ifadeler, makalenin eki olarak sunulan iki tabloda gösterildi. Bu ifadeler insan, doğal çevre (tabiat) ve yapay çevre (medeniyet, sanayi, mimarî) şeklinde sınıflandırıldı. İlk tabloda yazarın İstanbul'dan Frankfurt'a doğru giderken, yol boyunca yaşadığı fikir ve his değişmesinin gösterilmesi; ikinci tabloda onun Doğu ve Batı hakkındaki fikirlerinin kıyaslanmasına yarayacak ifadelerin tespit edilmesi hedeflendi. Çalışmanın ana bölümündeki tespitler, bu tablolara dayandırılmıştır.

a. Frankfurt Seyahatnamesi hakkında

Ahmet Hâşim, hareketli bir çocukluk geçirmiştir. Bağdat mutasarrıfı olan babası Ârif Hikmet Bey'in memuriyeti icabı aile, değişik kaza ve vilayetlere gider (Şerif Hulûsi, 1967: 11; Kocakaplan, 2009: 13). Bu sebeple onun şiiirinde başka dünyalara gitmek, gerçeğin dar çemberinin dışına çıkmak arzusu önemli bir yere sahiptir (Kaplan, 2002: 140). Ahmet Hâşim'deki gurbet ve kaçış duygusu ile melankoli genellikle çocukluk tecrübelerine, babasının katılığı ile annesinin şefkatine bağlanır (Bezirci, 1986: 19-20; Çoban, 2004:19).

Batı'ya seyahat etmenin, özellikle Batılılaşmanın başlamasından sonra, Türk aydını için önemli bir faaliyet olduğu ve buna herhangi bir seyahatten farklı anlamlar yüklendiği söylenebilir. Batı algısının değişmesinde Avrupa'ya giden diplomatların yazdıkları seyahatnamelerin önemli bir etkisi olmuştur; Batı, bu diplomatlar için dünyayı daha iyi tanıyacakları bir okul anlamına gelmiştir (Turan, 2004: 68). Osmanlı diplomatlarının eserleri, birtakım ıslahat hareketlerinin çıkış noktası olmuş, bu şekilde Osmanlı'daki değişime yön vermiştir (Turan, 2004: 81).

Ahmet Hâşim 1924, 1928, 1929 ve 1932 yıllarında Avrupa'ya gitmiştir. Bu seyahatlerinde İtalya, Fransa ve Almanya'da bulunmuş ve bu seyahatlerle ilgili izlenim ve fikirlerini kaleme almıştır.¹ Ahmet Hâşim'in değişik bir bakış açısına ve gözlem tarzına dayanan bu izlenim ve fikirleri dikkat çekici ve farklı bulunmuştur (Asiltürk, 2009: 973-974). Kendisinin tedavi amaçlı yaptığı son seyahati, Frankfurt seyahatidir. O, Anadolu'nun çeşitli yerlerini de değişik görevleri icabı gezmiş ve oralarda bulunmuştur. Yazar, Anadolu'yla ilgili gözlem ve fikirlerini de yazı ve

¹ Hâşim'in bu seyahatlerle ilgili yazıları Serdar Soydan tarafından bir kitapta toplanmıştır (Ahmet Hâşim, *Paris, Frankfurt... yahut Hiç!*, Notus Kitap, İstanbul, 2008).

mektuplarına yansıtılmıştır. Bu çalışmada, Ahmet Hâşim'in zihnindeki Batı imajının aydınlatılması amacıyla onun Anadolu'ya dair yazdıklarına da başvurulmuştur.

Frankfurt Seyahatnamesi yirmi yazıdan oluşmaktadır. “Mukaddime” alt başlığını taşıyan “Harikulâde” başlıklı yazıda Ahmet Hâşim kitabını sunar, seyahatname ve seyyah hakkındaki fikrini özlü bir tarzda ifade eder. Diğer yirmi yazı 1932 ile 1933 yılları arasında, yazarın gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılarıdır. Yazıların on sekizi *Milliyet*'te, diğer ikisi ise *Mülkiye* ve *Şehir*'de çıkmıştır. Sağlam ve Andı'ya göre *Mülkiye*'de çıkan “Milletleri Sevmek ve Beğenmek”² ile “Falcı”³ başlıklı yazılar da, büyük bir ihtimalle, Ahmet Hâşim'in seyahat yazıları arasında olmakla birlikte yazar tarafından seyahatnamenin kitaplaştırılmış hâline dâhil edilmemiştir (2010: 10).

Yazar, seyahati İstanbul'daki başlangıç noktasından, Sirkeci Garı'ndan anlatmaya başlar, yol boyunca gözlemlerini aktarmaya devam eder; Frankfurt'taki tecrübe ve gözlemlerini okuruyla paylaşır. Yazılardaki bu kompozisyonun, kitaplaştırılmalarını daha anlamlı kıldığı söylenebilir.

b. Bir şair olarak Ahmet Hâşim'in nesri

Ahmet Hâşim'in şiiriyle nesri arasında muhteva ve estetik ilişkisi bulunmaktadır. *Frankfurt Seyahatnamesi*'nde kendisinin şairane bakış açısını bulmak mümkündür. Bu sebeple bu bölümde Ahmet Hâşim'in nesriyle şiiri kısaca karşılaştırılacaktır.

Behçet Necatigil “Hâşim, kuvvetli bir şair olduğu kadar özlü bir fıkra yazarı idi” der (1975: 17). Tanpınar, onun nesrini şiirinin bir çeşit açıklaması olarak niteler; onun şiirindeki loş dünya, nesrinde aydınlanır (1977: 286). Demirci, onun nesrinin etkisini şiirine bağlar; şairliğinden sıyrılmış bir Ahmet Hâşim'in, kuvvetli bir nâsir olamayacağını ifade eder (2007: 30-31). Tanpınar ve Demirci, onun nesrini ve şiirini birbirini destekleyecek özellikleriyle sunarken, Yaşar Nabi, aynı özelliklerden yola çıkarak, onun nesriyle şiiri arasındaki zıtlığı işaret eder: Ahmet Hâşim'in nesri, şiirinin tersine açıktır ve fikir barındırır (1964: 11). Yusuf Ziya, onun nesrinin taşıdığı fikirlerden ziyade renkliliğine vurgu yapar; ona göre Ahmet Hâşim'in nesri doğru ile yanlış, güzel ile çirkini birbirinin yerine ustaca geçirebilen, hünerin ön plana çıktığı bir nesirdir (1937: 7). Abdülhak Şinasi Hisar ise onun asıl mesaisini şiirine harcadığını, hünerinin şiirde ortaya çıktığını, nesrinin bu bakımdan ikinci planda kaldığını belirtir (2006: 46-47).

Şairin uzaklara, farklı mekânlara olan merakı şiirinin yanı sıra nesrinde de görülür. Ahmet Hâşim'in şiirinde olduğu gibi nesrinde de, siyasî ve ideolojik değil estetiğe odaklanan şahsî bir bakış açısı vardır. Yakup Kadri Ahmet Hâşim'i insanlığı seven bir “üniversalist” olarak tanımlar (2004: 32); o, hiçbir fikri ciddiye alıp ona sonuna kadar bağlanmaz, çelişkilerle yaşamayı tercih eder (2004: 12-13). Bu özelliğinin yansımaları olarak yorumlanabilecek şekilde Enginün, onun

² *Mülkiye*, nr. 23, Şubat 1933, s. 1-2.

³ *Mülkiye*, nr 24, Mart 1933, s. 1-2.

yabancılara ayrımcılıktan uzak ve önyargısız yaklaştığını belirtir (1992: 169). Ahmet Hâşim'in yazılarına bakıldığında her millete aynı sempatiyle yaklaşmadığı bir gerçektir; fakat, onun hükümlerini kültürel durumlar üzerinden verdiği, bunları da keskin bir şekilde sunmadığı ve nefrete dönüştürmediği dikkati çeker. Bu anlamda bu çalışmada tespit edilmeye çalışılacak olan Batı imajı, özelde Almanya'ya ve Almanlara hasredilebilir. Diğer taraftan yazıları incelendiğinde, Ahmet Hâşim'in değişik Batılı milletler hakkında çeşitli fikirleri olmakla birlikte, Almanya üzerinden bir Batı imajı çizdiği ortaya çıkar. Almanya'nın ve Almanların her şeyden önce en önemli özelliği, Batı medeniyetinin bir üyesi olmasıdır; onların yazarın zihnindeki yansımada bu özellik hâkimdir.

Ahmet Hâşim'in nesrini farklı kılan bir özellik, daha önce değinildiği gibi siyasî meselelere ve toplumla aydınların genel gündemine ilgi duymamasıdır. Bu, onun yaşadığı dönemin farklı bir bakış açısıyla görülmesi imkânı verebilir. Ahmet Hâşim'in bu özelliği, değişik kişi ve çevreler tarafından eleştirilmiş; bunun da ötesinde tepkiyle karşılanmıştır (Ayvazoğlu, 2006: 10-16). Örneğin Kerim Sadi, onun ferdiyetçiliğine ve sosyal meselelerden uzaklığına şiddetle saldırdığı eserinde şairi "ruhen hasta" ilan eder (1933: 3). Şiirine ve nesrine bakıldığında yazarın bu eleştiri ve tepkileri dikkate almadan eser vermeye devam ettiği görülür. Şerif Hulûsi'ye göre Ahmet Hâşim, insanın toplumda "ferdî rolünü en yükseğe çıkarmaktan" ibaret bir hedefi olması gerektiğini düşünür (1967: 29). Başka bir açıdan yaklaşıldığında, Ahmet Hâşim'in siyasî meselelere uzaklığını, aktüel gelişmelere önem vermemek ve "gündelik yaşamı aş[mak]" (Bezirci, 1986: 24) şeklinde değerlendirmek mümkündür.

c. Ahmet Hâşim'in Anadolu hakkındaki fikirleri

Ahmet Hâşim'in Batı hakkındaki fikirlerini daha iyi anlamak için Doğu hakkındaki fikirlerine de başvurmak gerekir. Bu çerçevede bu çalışmada yazarın Anadolu'yla ilgili yazdıkları dikkate alındı. Şüphesiz, onun Frankfurt hakkındaki fikirleriyle mukayese etmek üzere İstanbul veya çok sevdiği İzmir hakkındaki fikirlerine de başvurulabilirdi. Nitekim İstanbul, onun maddî zorluklara rağmen yaşamayı tercih ettiği, kendisine Bağdat'ta rahat bir hayat imkânı tanınmasına rağmen bırakıp gidemediği şehirdir (Karaosmanoğlu, 2003: 100). Ne var ki Anadolu, özellikle yirminci yüzyılın başlarından itibaren Türk edebiyatında "biz" kavramının temelini oturmuştur. Millî bir kimlik inşa edilmesi noktasında Anadolu, sıradan bir mekân olmanın ötesinde anlamlar taşır. Batı'yla, "onlar"la, nefret ve aşkla karışık duygular beslenen "öteki"yle karşılaştırmak üzere, "biz" kavramının mayasını taşıyan Anadolu'nun seçilmesinin daha kesin hükümlere varma imkânı sunacağı varsayıldı.

Yazar, 1918'de İaşe Nezareti tarafından müfettiş olarak atanır; görevi icabı Ankara, Konya, Niğde, Bor, Ulukışla, Ürgüp gibi İç Anadolu ve Aydın ve Manisa gibi Ege şehir ve kasabalarında bulunur (Kocakaplan, 2009: 16). Manisa milletvekili Refik Şevket Bey'e yazdığı mektuplarda Anadolu'yla ilgili izlenim ve fikirlerini anlatır. Niğde'den yazdığı mektupta Ahmet Hâşim, Anadolu'da geçirdiği vakti "yirmi gün süren nice bağ ve bahçe sefalarına rağmen ruhumda hiçbir hakikî

lezzet bırakma[dı]” ifadesiyle niteler (Karaosmanoğlu, 2004: 51-52). Anadolu’nun tabiatı şairi olumlu yönde etkilemez. O, bu satırların devamında Anadolu köy ve kasabalarını “renksiz harabe yığınları” (Karaosmanoğlu, 2004: 52) diye tanımlar. Evler, gelişigüzel yapılmıştır, estetikten mahrum olması bir tarafa onlara ev demek mümkün değildir. Ahmet Hâşim, gördüğü evleri kuş yuvasına benzetir.

O, Anadolu köylüsünün devamlı çalışmakla meşgul olmasından yola çıkarak, onun canlıların tasnifinde karınca türüne dâhil edilmesi gerektiğini söyler. Anadolu köylüsü sürekli olarak yiyeceğini tedarik etmek derindedir, dolayısıyla zorlu bir çalışma içindedir; her zaman neşesiz ve yorgundur. Ne var ki, boğazı için “akıl melekelerini” bir tarafa bırakmasına rağmen, karnını doyuramaz; ekmek yapmayı dahi beceremez, yemekleri lezzetsiz ve rahatsız edicidir:

“Anadolu, külliye temizlikten mahrumdur” (Karaosmanoğlu, 2004: 55).

Almanya’dan gelen bir tıbbî heyet, köylülerdeki birçok hastalığın sebebi olarak, gıda eksikliğini tespit etmiştir. Zor çalışma şartları, köylünün fizikî durumuna yansımıştır:

Sanki cehennemî bir furun karşısından yeni ayrılmış gibi yüzleri kıpkırmızı, dudakları çatlak, elleri kuruyup siyahlaşan bütün bu insanlar ya madde-i gıdayı yiyecek, ya onu taşımakla, ya onu savurmakla veyahut onu medharlerine doğru çekip götürmekle meşgul görünür. Tıpkı karıncalar gibi, tıpkı karıncalar gibi... (Karaosmanoğlu, 2004: 52)

Yazara göre “Anadolulular” sağlıktan mahrumdur. Neredeyse hepsi birtakım fizikî engellere sahiptir. Anadolu’nun herhangi bir yerindeki insan topluluğuna bakıldığında hemen her çeşit beden kusuruna rastlamak mümkündür. Yazar, çok güzel kadınlar da görmüş ve bunlara hayran kalmıştır; fakat, bunlar oldukça azdır.

Anadolu köylüsü, bir taş devri icadı ve aleti olan, öküzlerin çektiği kağnyı kullanır. Yazar, bir çeşit ironiyle, onun en büyük becerisinin tezeği kullanmada ortaya çıktığını söyler. Birçok alanda kullanıldığından ve duvarlara sürüldüğünden dolayı yemeklerin ve her tarafın tezek koktuğunu söyler.

Ahmet Hâşim’in Refik Bey’e yazdığı bir başka mektuptaysa daha olumlu bir Anadolu imajı vardır. Ulukışla’da İzmir’den tanıdığı kaymakam kendisini ağırlamıştır; Ahmet Hâşim, burada geçirdiği vakti zevkle anar. Mektuptaki önemli bir husus, onun Konya’daki Selçuklu mimarisine hayran kalmasıdır:

Konya’ya girdiğim günden beri mebanî-i Selçukiye ile peyderpey muarefe peyda ediyorum. Bütün bu asarın banisi, üzerlerindeki kitabelere nazaran Sultan Alaaddin’dır. Bu, ne büyük hükümdardır. Bu mebanide görülen sade zerafete göre Selçukilerin derin bir tekamül-ü ikmal etmiş, hayat ve sanat hakkında vakurane kanaatlar sahibi olmuş bir kavim oldukları anlaşılıyor. Bu kadar velvelesiz, bu kadar teferruat-ı mübalağakâraneden münezzehe bir sanat, bir Şarklı kavim için badi-i taaccüptür (Karaosmanoğlu, 2004: 62).

Ona göre, Selçuklular Doğulu bir topluma göre abartıdan uzak, oldukça sade bir tarza sahiptirler. Görüldüğü gibi Ahmet Hâşim, Selçukluların mimarisini överken, Doğulular hakkındaki bir tespiti, olumsuz bir ifadeyle verir.

Yazarın, Ege, özellikle İzmir hakkında olumlu ifadeler kullandığı, Aydın'da yedek subay olarak bulunduğu günleri hasretle andığı görülür. Nitekim o, Ankara'dan Refik Bey'e yazdığı mektupta Heyet-i Teftişî müdürüne bir mektupla başvurarak İzmir civarına atanmasını istediğini, aksi takdirde istifa edeceğini bildirdiğini söyler (Karaosmanoğlu, 2004: 68).

Belirtmek gerekir ki Ahmet Hâşim, savaş yorgunu bir Anadolu'yu görmüştür; onun olumsuz hükümlerinde bunun önemli bir payı olduğu açıktır. Üzerinde durulması gereken husus, yazarın dikkatini yönelttiği alanlar ve noktalardır. Ahmet Hâşim temizlikten sağlığa, çevre düzenlemesinden mimariye, insan ilişkilerinden yemeklere kadar bir yerin kalkınmışlık, gelişmişlik alameti olan temel hususlara odaklanır. Bu durum, Tanzimat'tan sonra Türk aydınının kafasında oluşan "ilerleme" fikriyle ilgili olmalıdır.

18. asırda Almanya'ya giden Osmanlı elçilerinin gördükleri mimariye, şehirlerin yapılanma tarzına hayran oldukları bilinmektedir (Özkaya, 1987: 265). Tam tersine, Osmanlı topraklarını gezen Avrupalı seyyahların fikirlerinden biri de buraların, günümüzdeki deyimıyla, "geri kalmışlığı"dır (Heppner, 1987: 111-112). Ahmet Hâşim'in *Frankfurt Seyahatnamesi*, Anadolu hakkındaki fikirleriyle kıyaslandığında denebilir ki tam tersi yönde fikirler barındırır. Ahmet Hâşim'in Almanya seyahatinde ilerlemeye ve gelişmiş medeniyete yönelik vurgu, kitabın ana temasıdır. Anadolu hakkında yazdıklarının ana teması ise "geri kalmışlık"tır. Bu anlamda Ahmet Hâşim'in bir Türk aydını olarak Anadolu hakkındaki fikirleri Batılı seyyahların fikirleriyle, Batı hakkındaki fikirleri ise Avrupa'ya giden Osmanlı aydın ve bürokratlarının fikirleriyle, genel hatları noktasında, birleşir.

Gerek Avrupalı seyyahların, gerek Osmanlı bürokrat ve aydınlarının, gerekse Ahmet Hâşim'in fikir ve tespitlerinin ne kadar isabetli olduğu tartışılabilir. Avrupalı seyyahların 18. yüzyıldan sonra Doğu algıları, Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle değişir (Gözütok, 2010: 98). Ortaylı'ya göre Aydınlanma dönemi öncesinin Avrupalı seyyahları, başta dinî olmak üzere çeşitli önyargılarına rağmen, Osmanlı topraklarını gezdiklerinde kendileriyle "eşit" olarak algıladıkları bir dünyaya veya insan topluluğuna bakmaktaydılar; oysa, Aydınlanma dönemi sonrasının Avrupalısı değişmiştir, kendisini ve dünyanın geri kalanını algılayışı aynı değildir. Bu sebeple, Osmanlı topraklarını gezerken etrafına tepeden bakan bir Avrupalı sözkonusudur. Ortaylı, Aydınlanma dönemi öncesi Avrupalısının fikir ve izlenimlerinin daha sağlıklı olabileceğini ve bu bakımdan araştırılması gerektiğini belirtir (1987: 116-117). Batı ile kıyaslamalar yapılması ve ilerleme fikri şüphesiz her Türk aydını gibi Ahmet Hâşim'in de hem Anadolu'ya hem Batı'ya, 'kendi'ne ve 'öteki'ne bakışını etkilemiştir.

d. İmaj

İmaj kelimesi, Türkçede “imge” kelimesiyle de karşılanmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun resmî sitesinde “imaj” kelimesinin karşılığı olarak “imge” verilmekte⁴ ve “imge”nin anlamı aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

- “1. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya.
2. Genel görünüş, izlenim, imaj.
3. *ruh bilimi* Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj.
4. *ruh bilimi* Duyularla algılanan, bir uyarıcı söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj.”⁵

Basitçe açıklamak gerekirse “imaj”, gerçeğin zihindeki yansıması veya temsildir. Bu temsil, çeşitli duyumlara dayandırılır; bu tarafla “Bir duyudan kalan iz”(Timuçin, 2002: 278), “Duyulur bir kaynaktan gelen tasarım”(Hançerlioğlu, 2002: 184), “Duyumsal bir yaşantının beyinde temsil edilmesi”(Demir ve Acar, 1997: 115) olarak tanımlanır. Bunun yanında, imaj en çok görme duyusuyla ilişkilendirilir; bu tarafla da “Görsel bilgilerin zihinde temsili”(Budak, 2000: 397), “Görsel bir belirtke”(Arda vd., 2003: 282) olarak tanımlanır.

İmajın gerçeği temsil edip etmediği, gerçeğin ne kadarını ve ne şekilde temsil ettiği sosyal bilimlerin birçok alanında tartışılmış konulardan biridir. İmaj, gerçeği anlatmanın yanında, onu olduğundan farklı gösterme amacına da hizmet edebilir (Robins, 1999: 25-26). Burada kastedilen gerçek, yalnızca insan zihninin dışında kalan “gerçek” değildir. Nitekim Timuçin imajları “duyumsal” ve “zihinsel” şeklinde ikiye ayırır; ilki “dış kaynaklı”dır, ikincisi ise muhayyilenin “ürünü”dür (2002: 278). Türk Dil Kurumu’nun internet sitesinde yapılan ve burada verilen tanımda da ‘imaj’ın bu iki şekli görülmektedir.

Bu çalışmada “imaj”, Ahmet Hâşim’in Batı hakkındaki fikirleri, izlenimleri, kanaatleri ve hükümlerini kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Onun metni okunduğunda, nasıl bir Batı tahayyülüyle, fikriyle, resmiyle karşılaşılmaktadır? Metinde bu imaj, Ahmet Hâşim’in tasvir ve tariflerinden yola çıkılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Metinde bu hususların aranmasının en önemli sebebi, Türk aydınlarının Batı’yı izlenecek bir model olarak belirlemeleridir. Bir anlamda, Batı hakkında oluşan imaj, Doğu için hayal edilen gelecektir. Bu yönüyle bu imaj, Batı esas alındığında zihne yansıyan bir temsil iken, Doğu esas alındığında ise geleceğe dönük olarak zihinde tasavvur edilen bir ‘hayal’dir. Bu bakımdan Ahmet Hâşim’in seyahatnamesindeki Batı imajı, onun Doğu hayalidir.

Ahmet Hâşim’in zihninde oluşan ve seyahatnamesine aktardığı kabul edilebilecek Batı imajının ne kadarı dış kaynaklı, ne kadarı zihin ürünüdür? O, seyahatnamesine yazdığı önsözde, seyahatnameyi gerçekliğin birebir aktarılması olarak görmediğini ortaya koyar; hatta, yazıları ‘seyahatname’ diye isimlendirme

⁴<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=imaj>

⁵<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=imge>

konusunda tereddütlü olduğunu, okurunu aldatmaktan korktuğunu belirtir (s. 1-2)⁶. Seyahati "harikulâdelikler avı" olarak tanımlayan Ahmet Hâşim'e göre, harikulâde "hakikat sahasında" varolmamıştır ve "kendi dimağımızın ameliyesi" ürünü olarak ortaya çıkar (s. 1). Şair ve seyyahı akraba olarak gören ve seyyahı "muvakkat bir şair" olarak adlandıran Ahmet Hâşim, seyyahın yabancı olduğu bir yerde olmaktan dolayı muhayyilesini işletmeye müsait bir ortamda bulunduğunu, dolayısıyla birçok ünlü seyahatname yazarının anlattıklarının "birer harikulâde hayal" olduğunu belirtir (s. 1-2). O, seyahatnamesini "dıştan ziyade içten bahseden bu renksiz ve vak'asız küçük kitap" (s. 2) şeklinde niteler. Yazarın kendi kitabını sunuş tarzına paralel olarak Peyami Safa, *Frankfurt Seyahatnamesi*'nin bu şehirden ziyade Ahmet Hâşim'e yakın olduğunu, okuru "o şehirden ziyade bu büyük şairin ruhunda gez[dirdiğini]" belirtir; bu, ona göre "bir objektifle bir insan gözü arasındaki malum farktan" kaynaklanmaktadır (Peyami Safa, 1933).

Yukarıda "imaj"ın iki kaynağı olarak gerçeklikten ve zihinden söz edildi. Ahmet Hâşim'in kendi eseri hakkındaki fikirlerine başvurulduğunda, onun seyahatnamesinde bulunacak Batı imajı gerçek ve hayalin sentezi kabul edilebilir.

II. Frankfurt Seyahatnamesi'nde Batı İmajı

Ahmet Hâşim'in tren yolculuğu Sirkeci Garında, sonbaharda bir gece vakti, olumsuz bir ruh hâli içinde başlar. Bu anlamda şair, arkasında pek de iç açıcı bir İstanbul manzarası bırakmadığını belirtir. Ahmet Hâşim, bu yolculuğun ilk sabahında "Bulgar kırları"nda uyanır. Burası tasvir edilirken tabiata dair olumlu, istasyona ve insana dair ise olumsuz bir algı görülür. Gecenin karamsar atmosferinden sonra tabiat iç açıcıdır:

Burada her ağacın, her taşın, hatta her otun ve dikenin titiz bir sahibi var zannedilir. Bu kırlar, beyaz koyun sürüleri, temiz köy evleri, suluboya ile renklendirilmiş gibi sıhhatli köylüler, çalışan veyahut dinlenen yanık yüzlü sayısız amele kümeleriyle dolu bir hayat bayram yeridir (s. 6).

Ahmet Hâşim, istasyonların görüntüsünden yola çıkarak, "Bulgar medeniyeti"ne dair yazılar yazmış olan Ali Naci'ye katılmadığını belirtir. Buradaki manzara, iç karartıcıdır:

Bulgar istasyonlarında kısa duruş müddetince pencereden görebildiklerim: Fikrin henüz ziyaret etmediği dar alımlar... Sert bakışlı yamasız, boz elbiseli köylüler, açıkta et satan kasap dükkânları, dağınık iskemleli, gramofonlu mahalle kahveleri, ötede beride kırılmış aynalar gibi parlayan su birikintileri, çamura bulanmış kaçışan aptal kaz sürüleri vs.

Sofya istasyonunun civarı, yağmurlu bir günde; hudutsuz bir bataklık ve anlaşılın her zaman, nihayetsiz bir süprütülüktür (s. 6).

⁶ Bu çalışmada, *Frankfurt Seyahatnamesi*'nden yapılan alıntılarda yalnızca sayfa numarasına yer verilecektir.

Görüldüğü gibi Ahmet Hâşim görüntüyü yorumlarken insanların duruşlarından, kıyafetlerinden çevre düzenlemesine kadar insanla, mimariyle, tabiatla ilgili her unsura dikkat eder. Hayvanlar da insanlar kadar onun gözleminin konusu olurlar. Buradaki olumlu tabiat tasvirine rağmen o, Balkanlar'dan sonra göreceği tabiatın yanında burayı âdetâ küçümser:

Henüz süt, yün ve çoban kokan incili Bulgar kırlarında bir fabrika bacası ormanı görmedim. Bu kırlar, sonradan gördüğüm Macar, Avusturya, Alman kırları yanında ağza bile alınmağa değer şeyler değildir; bununla beraber bu kırların ne keskin bir belâgati var! (s. 5)

Nitekim yazar, “Alman Gecesi” başlıklı yazıda Balkanlar'dan sonra başlayan değişime dikkat çeker:

Macaristan'dan ve Avusturya'dan itibaren içerde ve dışarıda her şey bana değişmiş göründü: Geçilen memleketlerin medeniyet ölçüsü olan vagon restoran hizmeti ve hat boyunca ilerleyen manzaralar... Sembolist şairlerin bütün o titreşim hayalleri karşımda hakikat olmuştu: Zümrüt çayırda ortasında pırıl pırıl akan pembe akşam dereleri... Bunların kenarında gümüş yaprakları hafif rüzgârlarla oynayan mesut kavaklar... Oyuncaklar gibi en tatlı renklere boyanmış beyaz tül perdeli köşkler... Bunların etrafında otlayan sıhhatli, altın tüylü öküzler... Geçen trene bir an bakmağa tenezzül edip başını çeviren baygın kadın bakışlı mağrur sarı beyaz inekler... (s. 13)

Yukarıda, Ahmet Hâşim'in tasvirinde hayvanlar önemli bir yer tutar. Balkanları tasvir ederken gördüğü “aptal kaz sürüleri” burada yerini “mağrur inekler”e bırakır. Bu durum, şairin algısını vermesi bakımından da önemlidir. O, Balkanlara bir çeşit küçümsemeyle, Balkanlar'dan sonrasına ise hayranlıkla bakmaktadır. Etrafına bakışındaki bu keskin değişimde şüphesiz ki şairin önyargılarının da etkisi olmalıdır. Bu tasvirin devamında gelen aşağıdaki satırlar bunu gösterir:

Avusturya Almanya hudut şehri olan Passau'a girince bütün bu değişimler benim için büsbütün akla hayret verici bir mahiyet almıştı. Sanki bindiğimiz tren ansızın büyümüş, genişlemiş, eşya somlaşmış ve kibarlaşmıştı (s. 13).

Almanya'ya girerken onun hayranlığı doruğa çıkmıştır. Tasvir ettiği unsurların arkasında Ahmet Hâşim'in asıl hayran olduğu husus, insanın “zekâ”sı ve “kudret”idir. Gözlerinin fabrika bacalarını aramasının bir sebebi de budur. O, Balkanlar'dan sonraki manzaraları anlatırken bunu açıkça dile getirir:

Demiryolun iki tarafında tarlalar, kıymetli atlaslar gibi temizlenmiş, ayıklanmış, ekilmiş, biçilmiş ve ayrı renklerle yan yana ta ufuklara kadar uzanıyordu.

Belli idi ki büsbütün başka kudretlerle mücehhez bir insanın yaşadığı bir âleme girmiştik (s. 13).

Balkanlar'dan geçişini anlatan yazılardan biri olan “İç Sıkıntısı” başlıklı metinde, kitap okumayı tren penceresinden dışarıyı seyretmeye tercih ettiğini

belirtir. Ona göre tabiat tekrarlarla doludur, monotondur. "İnsan zekâsı tabiatın içinde değil, tabiatın yanında, ayrı bir kuvvettir" (s. 7) diyen ve kırlara bakarken fabrika bacalarını arayan Ahmet Hâşim, sanayiye ve sanatı tabiata tercih eder, hatta ondan üstün tutar. Buna paralel olarak onun aradığı, "medeniyet"tir; medeniyetin yansıdığı, insanın elinin değdiği tabiat da ona güzel görünür. Tren Almanya sınırından girdikten sonra Ahmet Hâşim, hem tabiatla hem mimaride insanın kudretini görmeye başlar. Bu aşamaya kadar ona korku ve endişe veren gece, etkisini kaybetmiştir; hatta o, "Alman gecesi" dediği bu "gecenin yeniliğini tadabilmek maksadıyla" (s. 14) kompartımanının ışığını kapatır. Sanayi, şairi âdeta büyülemiştir:

Dışarıda gök gürültüleri ve şimşek parıltıları zannettiğim şeyler, sadece yanımızdan akıp geçen fabrikaların müthiş gürültüsü ve körletici aydınlığı idi. Sanki demirciler ilâhî Topal Vulcain'in diyarına girmiştik (s. 14).

Ahmet Hâşim'in şiirlerinde önemli bir sembol olan Ay, fabrikaların yanında oldukça zayıf bir imaja dönüşür:

Bu sırada gözüm kıvılcımlı, dumanlı semada ne tarafa gideceğini şaşırın bizim zavallı aya ilişti. Bu sarı ve perişan çehre bir gurbetzedenin acınacak çehresiydi (s. 14).

Çağın, şairin annesiyle özdeşleştirdiği "Ay"ı burada, hasta olan kendisiyle özdeşleştirdiğini belirtir (Ahmet Hâşim, 2006: VII). Ahmet Hâşim, Frankfurt'u tipik bir Avrupa şehri olarak görür:

Hayatında büyük bir Avrupa şehri gören bir adam kendini, sonradan göreceği bütün Avrupa şehirlerini evvelden görmüş addedebilir: Bu şehirler o kadar birbirinin eşidir (s. 17).

Ahmet Hâşim'in böyle düşünmesi, Frankfurt hakkındaki fikirlerinin genellenmesi hususunda bir ipucudur. Avrupa şehirlerini birbirine benzeten, onların refahının kaynağı olan bilim ve teknolojidir; bu, onları esrarlı olmaktan çıkarır:

Büyük Avrupa şehirlerinin bu şekil yeknesaklığına inzımmam eden bir diğer tatsızlığı da, artık hayali heyecana getirecek hiçbir "sırrı"ı ihtiva etmemelerinden ileri geliyor: Bu şehirlerin hayatını yeraltından ve havadan tanzim eden müthiş makine ve elektrik mucizeleri, şimdi mektep kitaplarında çocuklara öğretilen birtakım basit şeylere istinat ediyor. Bunları bilmek, seyahatin mükâfatı olan hayreti ortadan kaldırıyor (s. 18).

Bu bakımdan o, kadim Doğu şehirlerini Avrupa şehirlerine tercih eder:

Karşımda sanki yüz seneden beri tanıdığım, fakat sekiz saatten beri misafiri olduğum Frankfurt'a bakarak eski altın şehirleri, o hayal sislerinde yarım görünen Kartaca'yı, Sidon'u, Babil'i, Ninova'yı düşünüyorum (s. 18).

O, bu şehirlerde Frankfurt kadar konfor bulamayacağını, fakat bir yabancı olarak daha çok heyecana kapılacağını düşünür. Ahmet Hâşim, Frankfurt karşısında bir şaşkınlık yaşamadığını belirtse de, kitabının bütünü dikkate alındığında, bir hayranlık duyduğu kesindir. Bu hayranlığın Ahmet Hâşim üzerindeki etkisi yer yer çeşitli olumsuz izlenimlerle azalsa da kaybolmaz.

Ahmet Hâşim'in önemli bir tespiti, Batı'da "şekil" in öne çıkması, "fikir" den daha fazla önem kazanmasıdır:

Garabete düşmeden iddia edilebilir ki, büyük bir *action* medeniyeti olan Avrupa medeniyeti çerçevesinde şeklin fikirden daha fazla ehemmiyeti vardır. Kafası ne olursa olsun, bir insanın Avrupalı unvanına hak kazanmak için muhakkak sırtında bir ceket, ayağında bir pantolonu ve başında şu veya bu biçimde bir şapkası olmak lâzım. Bu hazin ve renksiz kıyafet, medeniyetin üniformasıdır (s. 18).

Bu durum bir açıdan onun şekle yönelmesiyle, şeklin onun dikkatini daha fazla çekmesiyle de açıklanabilir. Ne olursa olsun Ahmet Hâşim bu tespitiyle, diğer birçok Türk aydını gibi Batılılaşmayı dıştan içe doğru gerçekleştirme fikrini tekrar etmekte, onaylamasa bile gerekli görmektedir. Bunun yanında bu tespit, Batı medeniyetine yönelik bir tenkit olarak da kabul edilebilir. Nitekim o, "pergel ve zevkin müşterek eseri" (s. 19) dediği Frankfurt caddelerini gezerken şekle hayran kalır. Diğer taraftan, dilenciler ve fahişeler ekonomik sıkıntının göstergeleri olarak onun izlenimlerine olumsuz fikirler katarlar. Bunların yanına, siyasî karmaşanın göstergeleri olarak "Hitlerciler" ve onlardan hayırlı olmadıklarını düşündüğü komünistler eklenir. Bu gördüklerinden sonra Ahmet Hâşim, Almanya hakkındaki olumsuz hükmünü verir:

"Almanya pembe ve büyük bir elmadır. Fakat içi kurtludur" (s. 20).

Hâşim'in yer yer azalan hayranlığı, yeni olay ve manzaralarla tekrar kuvvetlenir. O, tedavi gördüğü kliniğin mimarisinden ve bahçesinin düzenlenişinden oldukça etkilenir. Bu klinik ona göre âdeta "bir müze veya bir güzel sanat akademisi" dir:

"Bu klinik, fennin manasını ters anlamış birtakım dar kafalı zevksiz ve anlayışsız adamların kurduğu bir yer değildi" (s. 23).

Ahmet Hâşim, elbette tedavi sürecinden de etkilenir. Kendisine gösterilen ilgi onu memnun eder. "Biz" ve "onlar" arasında kıyaslamalar yapar. Bu mukayesede en önemli fark "hasta telakkisi" ndedir; böylece Ahmet Hâşim bir algı meselesine dikkat çekmiş olur. Ona göre "biz" de hasta âdeta bir suçludur ve her türlü zorluğu hak etmiştir; en acı ilaçlarla tedavi edilir ve toplumdan dışlanır. Bu durum asırlardan beri böyledir ve değişmemiştir. Oysa "onlar" da bu "telakki" yerini tam tersine bırakmıştır.

Yazar için çevreyle iletişimde en büyük engel dildir. Fransızca konuşabilen şair, birkaç kelime İngilizce bildiğini, birkaç kelime de Almanca öğrendiğini belirtir. Bu hâliyle o, kendini "dilsiz bir hayvan" a benzetir:

Düşünürdüm:

"Ya şimdi yere düşsem, elim ayağım kırılrsa, üstümden bir otomobil geçse, ben ne yaparım? Halk beni saracak, ismimi, memleketimi, yerimi soracaklar, ben ise, asfalt üzerinde kaymış bir araba beygiri gibi, etrafımdakilere sessiz bakmaktan başka ne yapabilirim?"

O zaman dünyanın en güzel bahçelerinden biri olan hayvanat bahçesine koşardım ve bu gurbet diyarında, yağmurlu havada, demir kafeslerin arkasında, yaşlı gözlerle kendilerini seyre gelenlere dalgın dalgın bakan sessiz hayvanlara, bir kardeş acısıyla bakardım (s. 37).

Bu satırlarda Hâşim, yaşadığı gurbet duygusunu çarpıcı bir şekilde ifade eder. Seyahatname yazılarının tümü göz önünde bulundurulduğunda görülür ki Ahmet Hâşim, burada gurbet duygusunu dille birleştirmiştir. Ona evinden uzakta olduğu şuurunu oluşturan ve güvensizlik duygusunu uyandıran dildir.

Ahmet Hâşim, seyahatname yazılarının hemen tümünde "Garb"a hayranlık duyup "Şark"ın eksiklerini işaret ederken, "Dilenci Estetiği" başlıklı yazısında "Şark"ı savunur. Bu yazıda özetle, Batılı dilencilerin temiz kıyafetler giydikleri, muhtaç birine benzemedikleri, buna rağmen başarıya ulaştıkları; oysa Doğuda dilencilerin kötü kıyafetlerinin yanında bedenî engellere de sahip oldukları belirtilir. Her iki dilenci tipinin görünüşünü karşılaştıran Ahmet Hâşim, Almanların dilencilerine yardım etmelerine şaşır ve bunu bir Alman arkadaşına sorar. Alman arkadaşı, bir kişiye karşı acıma hissi duyma ölçüsünün, onun kendisine benzerliği olduğunu belirtir; insan şekliinden çıkmış bir kişiye acımayı tuhaf bulan Alman, sözlerini "Şark merhameti mantıksızdır!" (s. 41) diyerek tamamlar. Bu son cümle, Ahmet Hâşim'i eleştirdiği Doğu'yu savunmaya iter:

Kızardım. Uydurma bir cevap verdim:

- Biz dilenciye acımayız, ondan korkarız. Bu korku dilencinin çirkinliği nisbetinde artar. Çirkinliğin birtakım tehlikeli kudretler taşıdığına inanırız. Bütün Afrika, Amerika, Hint ve Çin ilâhları çirkin değil mi? Bize en fazla haşyet ve nefret veren dilenciye uzattığımız para bir sadaka değil, fakat korku sanatkârına takdim edilmiş naçiz bir mükâfattır. Şark, artist milletlerin vatanıdır (s. 41).

Esasında bu yazıda da "Garb"a hayranlık vardır; fakat bu yazının asıl çarpıcı noktası, gerçek fikrinin tersine Ahmet Hâşim'in bir Batılıya karşı bir Doğulu olarak kendini savunmasıdır. O, bu savunmasını, besbelli ki bir Doğulu olarak kurguladığı okuruyla paylaşır.

Diğer yazıları göz önünde bulundurularak, fakat özellikle bu yazıdan yola çıkılarak seyahatname yazılarındaki özne ve nesnelere belirlemek mümkündür. Yazan/konuşan ve okuyan/dinleyen özneler, yani bir yazar olarak Ahmet Hâşim ve okuru iki "Şarklı"dır. Nesnelere, kendilerinden bahsedilenler ise Doğulular ve Batılılardır. Yazar, Doğulu olsa da, Doğululara tam olarak bir aidiyet hissetmez; onları eleştirir. O, bir grup olarak Doğululardan ziyade bir kavram olarak "Şarklılık"ı eleştirir. Batılılar ise gıpta ve hayranlıkla bakılacak işler yapmışlardır; bu sebeple "Garplılık" bir kavram olarak olumlu anlamlar taşır. Bir yazar olarak, metinde konuşan ses olarak Ahmet Hâşim, okurunu Batılılaşabilecek, Batılılığın nimetlerini anlayabilecek düzeyde biri olarak kurgulamıştır denebilir.

Ahmet Hâşim'in Doğu'yu savunması için, aidiyetinin saldırıya uğraması gerekmiştir. Elbette bu saldırıyı bir Doğulu yapsaydı, Ahmet Hâşim aynı tepkiyi vermeyecekti, çünkü bu tip bir saldırıyı bu kitaptaki yazılarında kendisinin yaptığı

söylenbilir. Şöyle ki, Batı'ya yönelik her övgüsünün altında, Doğuya yönelik bir hiciv ya da en azından bir eleştiri unsuru sezilmek mümkündür. Yazar, kimi yerlerde bu eleştirisini doğrudan yapar. Örneğin bir dağ gezintisine giderken kullandıkları uzun asfalt yol yazarı etkiler; o, bu yolla İstanbul yolları arasında bir karşılaştırma yapar:

İstanbul Belediyesi'nde terbiyesini yapan bir adama göre asfalt bir yol nerede başlar ve nerede biter? En işlek bir yerde başlar, fakat en münasip ve en yakın bir yerde ansızın kesilmek için (s. 35).

Yukarıda yazarın Batı'daki hasta algısı ile “biz”deki hasta algısını karşılaştırdığından bahsedilmişti; bu karşılaştırma, doğrudan eleştirmeye bir diğer örnektir.

III. Sonuç

Ahmet Hâşim'in, dönemindeki aydınlardan ayrılan önemli bir tarafı, siyasî meselelerle ilgilenmemesidir. O, Batı'dan büyük fikirler ithal eden ve bunların propagandasını yapan bir aydın değildir. Yazar, nesirlerinde tabiat, şehir ve mimari gibi unsurlara odaklanır. Odaklandığı bu unsurlarda insanın eserini arar. Bu bakımdan, İstanbul'dan Almanya'ya doğru gittikçe yazarın algısındaki olumlu işaretlerin arttığı görülür. Onun tasvir ve tariflerindeki ifadeler bunu ortaya koyar.

Yazarın Batı hayranlığının arka planına bakıldığında “insan kudreti” ve “zekâsı” kavramlarını bulmak mümkündür. O, tabiatı seyrederken dahi sanayiye bu sebeple arar; şehrin caddelerine, mimariye bu sebeple ilgi duyar. İnsan kudreti ve zekâsının meyveleri ise insana verilen değer, konfor ve estetik olarak sıralanabilir.

Ahmet Hâşim'in Batı'ya yönelik övgülerinin arkasında Doğu'ya yönelik eleştiriye görmemek imkânsızdır. O, belki de Batı'ya seyahat edip bunu yazıya döken her Türk aydını gibi, Batı'yı bir model olarak sunar. Bu bakımdan Ahmet Hâşim'in sunduğu Batı imajı, onun zihnindeki Doğu hayalidir denebilir; o, Batı'nın 'şimdi'sinde Doğu'nun 'gelecek'ini görmek ister. Bu tarafıyla Ahmet Hâşim, gerçeği yansıtmaktan ziyade hayal kurmaktadır; onun eserindeki izlenim ve fikirler de gerçeikle hayalin bir sentezidir.

Frankfurt Seyahatnamesi, Almanya ve Almanlar üzerinden olumlu bir Batı imajının çizildiği bir eserdir. Yazar yer yer eleştirilerde bulunsa da, eserin genelinde bir Batı hayranlığı söz konusudur. Eserdeki Batı imajı şu şekilde özetlenebilir: Batı; toplumunda, tabiatında, mimarisinde insanın hayranlık duyulacak kudret ve zekâsının yansıdığı ve -birtakım eksiklerine rağmen- ütopyanın gerçeğe dönüştüğü bir medeniyettir.

Kaynakça

- Ahmet Hâşim (2006). *Frankfurt Seyahatnamesi*. Haz.: Sabahattin Çağın. İstanbul: Çağrı Yayınları.
Arda, E. vd. (2003). *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Asiltürk, B. (2009). "Edebiyatın Kaynağı Olarak Seyahatnameler" Turkish Studies, volume 4/1-I winter 2009.
http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/baki_asilturk_e_debiyat_kaynagi_seyahatnameler.pdf
- Ayvazoğlu, B. (2006). *Ömrüm Benim Bir Ateşti*, Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bezirci, A. (1986). Ahmet Haşim, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri, Seçme Şiirleri, Sözlük, Kaynakça. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çağın, S. (2006). *Frankfurt Seyahatnamesi* (Bu çalışmada kullanılan "Frankfurt Seyahatnamesi"nin sunuş yazısı), VII-VIII. Çağrı Yayınları. İstanbul: 2006.
- Çoban, A. (2004). Göller ve Çöller Şairi Ahmet Haşim. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, Ö. ve ACAR, M. (1997). Sosyal Bilimler Sözlüğü. Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirci, İ. (2007). *Muhteva ve Şekil Hususiyetleriyle Ahmet Hâşim'in Nesir Dünyası*. Doktora tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Enginün, İ. (1992). "Ahmet Hâşim'de Yabancı Ülkeler ve Yabancılar", Mukayeseli Edebiyat, 168-181. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gözütok, T. (2010). "19. Yüzyıl Batı Seyahatnamelerinde Ortadoğu ve İstanbul İmgesi: François René de Chateaubriand Örneği", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi[TAED] 44, s. 97-117, Erzurum 2010.
- Hançerlioğlu, O. (2002). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Harold Heppner, G. (1987). "Das "Westliche" Türkenbild im Zeitalter der Aufklärung", s. 97-106 (Aydınlanma Çağında Batılıların "Türk İmajı", çev.: Halit Orhun, s. 107-114). I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri, 1985, s. 97-114. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hisar, A. Ş. (2006). Ahmet Hâşim: Şiiri ve Hayatı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Necatigil, B. (1975). "Ahmet Haşim", Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, s.16-17. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kaplan, M. (2002). "Yollar", Şiir Tahlilleri Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, 138-146. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2003). Gençlik ve Edebiyat Hatıraları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2004). Ahmet Hâşim. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kerim Sadi (1933). Ahmet Haşim. İstanbul: İnsaniyet Kütüphanesi Neşriyatı.
- Kocakaplan, İ. (2009). Ahmet Hâşim. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1987). "Türkler Hakkında Yazılmış Seyahatnameler" (Reiseberichten über die Türken) I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri, 1985, s. 115-128. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özkaya, Y. (1987). "XVIII. Yüzyılda Prusya(Almanya)'da Osmanlı Elçileri ve Bu Elçilerin Sefaretnâmelerine Göre Almanya." I. Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri, 1985, s. 263-271. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Peyami Safa (1933). “Frankfurt Seyahatnamesi” Cumhuriyet, 24 Mayıs 1933.
- Robins, K. (1999). İmaj, Görmenin Kültür ve Politikası. Çev.: Nurçay Türkoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sağlam, N. ve Andı, M. F. (2010). “Frankfurt Seyahatnâmesi”nin Eleştirel Basımı Üzerine”. Frankfurt Seyahatnâmesi, s. 7-12. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şerif Hulûsi [Kurbanoğlu] (1967). Ahmet Haşim, Hayatı, Sanatı ve Seçilmiş Şiirleri. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tanpınar, A. H. (1977). “Ahmet Hâşim’e Dair”, Edebiyat Üzerinde Makaleler. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TDK www.tdk.gov.tr
- Timuçin, A. (2002). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Turan, N. S. (2004). “Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgesinin Değişimi ve Elçilerin Etkileri (18. Ve 19. Yüzyıllar)”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Aralık 2004, Sayı:2, s. 57-86.
http://sosyalbilimlerenstitusu.trakya.edu.tr/dergi_aralik_2004.pdf
- Yaşar Nabi (1964). Ahmet Hâşim Hayatı, Sanatı, Eserleri. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Yusuf Ziya (1937) Ahmet Hâşim, Hayatı ve Eserleri. İstanbul: Cumhuriyet Kitaphanesi.

Ekler

Tablo 1: Yol boyunca yazarın bakış açısındaki değişim

	İnsan	Doğal çevre (Tabiat)	Yapay çevre (Medeniyet, Sanayi, Mimari)
--	-------	-------------------------	---

İstanbul		Rüzgârlı, karanlık bir sonbahar gecesi (3) İstanbul'un denizi sınırlı, ufukları mürekkep gibi siyah (3) Üsküdar taraflarının gökleri uzak bir yangının hafif kırmızılıklarına boyanmış (3) Zifirî bir karanlık (3)		
Balkanlar	Bulgar Kırıları ve somrası	suluboya ile renklendirilmiş gibi sıhhatli köylüler (6) çalışan veyahut dinlenen yanık yüzlü sayısız amele kümeleri (6)	Güzel bir sonbahar güneşi aydınlığı (4) Neşeli Bulgar kırıları (4) Süt, yün ve çoban kokan incili Bulgar kırıları (5) Fabrika bacası ormanı (olmayan Bulgar kırıları) (5) Macar, Avusturya, Alman kırıları yanında ağza bile alınmaya değer şeyler (olmayan Bulgar kırıları) (5) Keskin bir belâgati (olan Bulgar kırıları) (5) (Hazin bir) gurbet (olmayan Bulgar kırıları) (5) Bir beyabanı değil, fakat aynı adamın mülkü olan hudutsuz bir çiftliği andıran (Bulgar kırıları) (6) Beyaz koyun sürüleri, temiz köy evleri, suluboya ile renklendirilmiş gibi sıhhatli köylüler, çalışan veyahut dinlenen yanık yüzlü sayısız amele kümeleriyle dolu bir hayat bayram yeri (olan Bulgar kırıları) (6) Aynı ağaçlar, aynı yollar, aynı dereler, uzun bir baş ağrısı gibi yolun iki tarafında tekrarlanıp duruyor(7).	Yolun iki tarafında memleketler, kıtalar akıp gidiyor, fakat göz için yeni hiçbir şey yok (7).
	Bulgar İstasyonları	Fikrin henüz ziyaret etmediği dar alımlar... sert bakışlı yamasız, boz elbiseli köylüler (6)	çamura bulanmış kaçışan aptal kaz sürüleri (6)	açıkta et satan perişan kasap dükkânları, dağınık iskemleli, gramofonlu mahalle kahveleri, ötede beride kırılmış aynalar gibi parlayan su birikintileri (6) (Medeniyetin yaklaşmadığı) Bulgar istasyonları (6)

Balkanlardan Sonrası (Avusturya, Macaristan, Almanya)	Büsbütün başka kudretlerle mücehhez bir insan (13) Temiz tabaklar içinde elma, armut, üzüm satan ve sattıkları meyveler kadar pembe, sıhhatli, tertemiz giyinmiş çocuklar ve kızlar (13)	Hat boyunda manzaralar (13) Sembolist şairlerin titrek hayalleri(nin gerçeğe dönüştüğü manzaralar) (13): Zümrüt çayırlar ortasında pırlıl pırlıl akan pembe akşam dereleri (13) (Derelerin kenarında gümüş yaprakları hafif rüzgârlarla oynayan mesut kavaklar (13) (Köşkerin etrafında otlayan sıhhatli, altın tüylü öküzler (13) Geçen trene bir an bakmaya tenezzül edip başını çeviren baygın kadın bakışlı mağrur sarı beyaz inekler (13) Kıymetli atlaslar gibi temizlenmiş, ayıklanmış, ekilmiş, biçilmiş ve ayrı renklerle yan yana ta ufuklara kadar uzan(an tarlalar) (13) Kıvılcımlı, dumanlı sema (14) Kıvılcımlı, dumanlı semada ne tarafa gideceğini şaşırın bizim zavallı ay (14) Bu sarı ve perişan çehre(li ay) (14)	Oyuncaklar gibi en tatlı renklere boyanmış beyaz tül perdeli köşker (13) Büsbütün başka kudretlerle mücehhez bir insanın yaşadığı bir âlem (13) Sanki bindiğimiz tren ansızın büyümüş, genişlemiş, eşya somlaşmış ve kibarlaşmıştı (13). Dışarıda büyük bir istasyonun mimarisi (13) Geniş rıhtımlar (13) Havada elektrik saatlerinin ışıklı işaretleri (13) İstikamet gösteren oklar... Birtakım iri harfler (13) Spor, dağ ve göl ilânları (13)
--	---	--	---

	Batı
--	------

Tablo 2: Doğu ve Batı: sıfatlar, tanımlamalar, hükümler
Tablo 2-a: Batı

	Olumlu	Olumsuz
İnsan	Hep Alman kadınının eliyle, ruhu aynı mahrem hulyalara deli edecek gizli bir saadet marifeti ... (20) Gayet usta bahçıvanlar (23) Temiz kıyafetli hasta bakıcıların neşeli çehreleri (27) ("Profesör aristokrasisi"): Çoğu dar kafalı ve cahil; miyop oldukları için gözlüklü ve müreffeh oldukları için pembe ve sıhhatli olan bu insan cinsi, haşiyeleri birçok kitap isimleri ve sayfa numaralarıyla dolu, incir çekirdeği dolduramaz meseleler hakkında, karınca sabrıyla cilt cilt uyutucu kitaplar yazmakla ömürlerini geçirirler (44).	Düşünceli iki hamal (15) Almanya'nın adedi günden güne artan sefalet habercileri, işsizleri, dilencileri (20) Almanya'yı ağzına kadar dolduran sayısız sakat, yetim, fakir, hasta cemiyetlerinin sadaka toplayıcıları (20) Sarı bezden uydurma bir avcı üniforması üzerinde, uydurma bir kayış, uydurma bir matara ve bir muhayyel müstakbel seferin uydurma teçizatıyla erken süslenmiş şu bayağı çehreli adamlar (...): Hitler askerleri (20) Etrafa yan bakarak, sessiz ve karanlık dolaşan kırmızı kravatlı gençler (...): Hitlercilerden daha hayırlı olmayan komünistler (20) (...) açlığın günden arttırdığı kıt müşterili Alman fahişeleri (20)
Doğal Çevre (Tabiat)	Mamur bir orman (35)	(Avrupa'nın bulutlu havası): büsbütün ayrı, nefes kesici, sinirlendirici, ağlatıcı, deli edici bir şey (36) (Avrupa'nın bulutlu havası): Eski Yunanlıların ve Lâtinlerin Païen cehenneminde hüküm süren yarım aydınlık (36) O kü rengi sabahlar (36)
Sun'î Çevre (Medeniyet, şehir, mimari vs.)	Derinden derine her taraftan makine gürültüleri duyulan bu ticaret ve sanayi şehri (Frankfurt) (15) (Frankfurt'ta) Çelikten, camdan ve mermerden yapılmış girift ve havaî güzelliği (olan) büyük istasyon (15) Bu büyük Avrupa şehri (Frankfurt)(17) O büyük hayat cezr ü meddi (olan Frankfurt) (17) Büyük bir <i>action</i> medeniyeti olan Avrupa medeniyeti (18) Hayalimizde bile görmediğimiz kadar geniş, hendeşi, temiz, pergel ve zevkin müşterek eseri, nihaysiz caddeler (19) O kadar mükemmel şeyler (olan Frankfurt caddeleri) (19) Büyük ve zengin camekânları, henüz elifini bilmediğimiz bir göz avlama sanatının zalim incelikleriyle düzeltilmiş mağazalar (19) Caddelerin sağında ve solunda tıpkı İkinci Frederik'in piyadeleri gibi sert, bir hizada dizilmiş ve mağrur cepheleleri baştan başa ticarî altın yazılarla kaplanmış granit renginde hayat kaynağı koca binalar (19) Arkalarında kış fidanlarının kırmızı çiçekleri ve iri yeşil yapraklarının tembel tembel dinlendiği, silinmiş büyük kristal camlı, bembeyaz tül perdeli mesut Frankfurt pencereleri! (19-20) Hep Alman kadınının eliyle, ruhu aynı mahrem hulyalara deli edecek gizli bir saadet marifetiyle süslenmiş(...): hastane, köşk, mağaza ve mektep	-Mağrur çeliklerini bükten Merihî çerçevenin hakikatte sessiz bir facia dekoru (olması) (15) (Frankfurt'ta istasyonda beklediği kalabalığı bulamaması üzerine) -Birbirinin eşi (olan Avrupa şehirleri) (17) -(Yazarın) hayrete benzer bir şey duy(madığı Frankfurt) (17) -Frankfurt'un eski, büyük refahı (17) -"Şekil" bakımından "yeknesak" ("tatsız") ("sırrı" olmayan) Büyük Avrupa şehirleri (18) -Frankfurt gecelerinin karanlığı kadar fakir bir karanlık bilmiyorum: Kahveler yeknesaktır, kabareler soğuk ve tenhadır. Varyete tiyatroları eğlencesizdir, dansingler tatsızdır, sinemalar ise lisan bilmeyen bir adam için birtakım ahmakça resimlerin birbirini kovaladığı bir sinir ve iç sıkıntısı yeridir (30). (...) işsiz, parasız, durgun ve fakir Frankfurt (42) (...) bütün ikinci derece Alman şehirleri gibi ahalisi onda horlayan tatsız bir aile şehri (olan Frankfurt) (30)

	<p>pencereleri (20)</p> <p>(...) artık harikulâde fennî keşifleri sayılamayacak bir hâle gelen, semada koca "Zeppelin"i uçurup kuşları eski bir makine gülünçlüğüne düşüren, Atlantik'te Bremen vapurunu işitilmemiş bir hızla kaydıran, hava azotundan suni gübre, odundan şeker, kömürden benzin çıkaran şu altın gözlüklü, kenevir saçlı, golf pantolonlu genç "Herr doktorlar" vatani (Almanya) (21)</p> <p>Gayet usta bahçıvanların düzelttiği büyük bir bahçede belediye hastanesi içinde ayrı bir bina teşkil eden Volhard kliniği (...) (23)</p> <p>(...) fennin manasını ters anlamış birtakım dar kafalı zevksiz ve anlayışsız adamların kurduğu bir yer (olmayan Volhard kliniği) (23)</p> <p>Fabrikada göze çarpan temizlik ve güzellik (24)</p> <p>Zengin büyük bahçeler, uzun gül tarhları, havuzlar ve fıskiyeler ortasında yükseltil(en hastane binaları) (27)</p> <p>(hastane binası için) bu bedîî çerçeve (27)</p> <p>Dünyanın en güzel bahçelerinden biri olan Frankfurt hayvanat bahçesi (37)</p> <p>(Yazar Frankfurt'ta bir dağ gezintisine götürülürken)</p> <p>Yarabbi! Bu şehirde ufak bir yıkıntı, bir küçük ihmal, yerine konulması unutulmuş bir taş, kapatılmamış bir çukur yok mu? Bıçak gibi keskin hatları her tarafta yükselen bu kusursuz hendese içinde insan nefes darlıkları duyuyor. Ümrünün bu kadarı fazla. Ruskin'in dediği gibi muhayyilenin mesut bir faaliyete girebilmesi için biraz harabe görmek de lâzım... (42-43)</p> <p>Hayvanla insanın bu güzel arkadaşlığına, gördüğüm bütün Avrupa şehirlerinde tesadüf ettim (33).</p> <p>Eğlence şehri (Berlin) (30)</p>	
--	---	--

Tablo 2-b: Doğu

	Doğu	
	Olumlu	Olumsuz
İnsan	Yalanı en güzel kullanmış olan eski Şarklılar (28)	Ben bir İstanbul hastası idim (27).
Doğal Çevre (Tabiat)		(...) kafamdaki bütün dağ mefhumları uzak, sert, vahşi ve korkunçtu (34) (...) Anadolu'nun yorgunluktan yere çökmüş, tüyleri dökük develeri andıran o hüzün, ölüm ve yokluk çıkıntıları (35)
Sun'î Çevre (Medeniyet, şehir, mimari vs.)	Eski altın şehirler (18) O hayal sislerinde yarım görünen Kartaca, Sidon, Babil, Ninova (18) Uzaktan gelen yabancı için (...) kuvvetli hayretler ve (...) keskin ürpermeler (barındıran bu şehirler)(18)	Zalim çehreli fen ve cellat suratlı şefakat (26)

The Image of West in “Frankfurt Seyahatnamesi” by Ahmet Hâşim

Even his poetship is in the foreground, Ahmet Hâşim as a prosaist has been accepted as a strong pen in the modern Turkish literature. He based on personal aspect and aesthetic instead of political approach in his articles. Ahmet Hâşim was kidney patient. Because of that, the author went to Frankfurt, city of Germany in 1932 to be treated. He published his observations, impressions and ideas in various magazines and newspapers (*Milliyet*, *Mülkiye* ve *Şehir*) between 1932 and 1933. Total of the articles is 20. 18 of them were published in *Milliyet* and in *Mülkiye* and *Şehir*. These articles were gathered by the author in a book named *Frankfurt Seyahatnamesi* (Travelbook of Frankfurt) in 1933.

Travelling to the West became an important activity for Turkish intellectuals, after the beginning of the Westernization process in the Ottoman Empire in the 19. Century. In this sense, it can be propounded that the travels to the West had a different meaning from any ordinary travel. By all means, Ahmet Hâşim also had seen this travel from a different angle. The author, indicates especially that he is subjective as presenting his travelbook. He emphasized this subjectivism through saying his book is “telling inside more than outside.” He presented a different image of West to his readers from his aspect.

Ahmet Hâşim had travelled to Europe before Frankfurt. He had been in Italy and France. He had notable observations and detections in these travels, too. *Frankfurt Seyahatnamesi*, has a more substantial composition than those of others. The author begins to tell his impressions from the beginning of his travel in the train station of İstanbul. He continues to tell the countryside of the Balkans. He tells his journey until his arriving to the train station of Frankfurt. Afterwards the main chapter comes which is composed of impressions of Frankfurt.

The aim of the study

The aim of the study is to determine the image of West in *Frankfurt Seyahatnamesi* by Ahmet Hâşim.

The method of the study

This study is a content analysis based on the text of *Frankfurt Seyahatnamesi*.

The important statements which reflects the impressions, observations, ideas and determinations of the author have been showed in two tables as an appendix to the article. These statements have been classified as human, natural environment and artificial environment (civilization, industry, architecture). It is aimed to show how the feelings and ideas of the author changed during his journey from Istanbul to Frankfurt, in the first table. It is aimed to determine the suitable statements for comparing the ideas of the author about the East and the West, in the second table. The main part of the study is based on these tables.

The chapters of the study

Some general information about the travel book has been given in the opening chapter of the study. In this chapter the prose works of the author were mentioned. Besides this, his ideas about Anatolia has been told, to give an opinion of comparison to *Frankfurt Seyahatnamesi*. Afterwards, the concept of "image" has been explained briefly. In the second chapter, the elements that Ahmet Hâşim focused on in Frankfurt Seyahatnamesi has been handled. The image of West reflecting via Germany in the book has been tried to be determined, considering the descriptions and definitions of the author. In the last chapter the consequences of the study has been discussed; and, it has been tried to give the image of West as a sentence in *Frankfurt Seyahatnamesi*.

Conclusion

When examining imagery and descriptions in the mentioned tables, positive signs in Hâşim's aspect increases throughout his journey to Germany, from Istanbul to Frankfurt. It is possible to see this increase in his ideas about the human and nature. He focuses on different points from architecture to museology, from foods to medicine, from interpersonal relations to value of human. He sought after the creation, the intelligence, and the strength of the human.

As it can be seen in the travel book of Hâşim, Frankfurt had not been in a very brilliant economic situation in that period. Even so, it was drawn as an admired positive image of West in the travelbook. The author represents his dream for East through the mentioned image. He wants to see the future of the East, in the present time of the West. Besides this, it is intuited a satire to East, under every praise to the West.

The image of West in Frankfurt Seyahatnamesi by Ahmet Hâşim can be summarized as following: the West is a civilization that strength and intelligent of the human reflect from the society, nature and the architecture of it and an utopia came true in spite of some defects.